

**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
WIZARA YA ELIMU SAYANSI TEKNOLOJIA NA UFUNDI**

MUHTASARI WA SOMO LA MAARIFA YA JAMII

ELIMUMSINGI

DARASA LA III-VI

**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
WIZARA YA ELIMU SAYANSI TEKNOLOJIA NA UFUNDI**

MUHTASARI WA SOMO LA MAARIFA YA JAMII

ELIMUMSINGI

**DARASA LA III-VI
2016**

© Wizara ya Elimu, Sayansi, Teknolojia na Ufundi, 2016

Toleo la kwanza, 2016

ISBN. 978 - 9976 - 61- 439 - 8

Taasisi ya Elimu Tanzania

S.L.P 35094

Dar es Salaam.

Simu:+255 22 2773005/+255 22 277 1358

Faksi: +255 22 2774420

Tovuti:www.tie.go.tz

Baruapepe: director.general@tie.go.tz

Haki zote zimehifadhiwa. Hairuhusiwi kuiga, kunakili, kutafsiri, kupiga chapa au kutoa andiko hili kwa namna yoyote ile bila idhini ya Kamishna wa Elimu, Wizara ya Elimu, Sayansi, Teknolojia na Ufundi.

YALIYOMO

	Ukurasa
Dibaji	iv
1.0 Utangulizi	v
2.0 Maelezo ya Jumla ya Mtaala	v
2.1 Malengo ya Elimumsingi Darasa la III-VI	v
2.2 Umahiri wa Elimumsingi Darasa la III-VI	vi
2.3 Malengo ya Somo la Maarifa ya Jamii	vii
2.4 Umahiri wa Somo la Maarifa ya Jamii	vii
2.5 Kufundisha na kujifunza somo la maarifa ya jamii	viii
2.6 Upimaji wa Ujifunzaji	viii
3.0 Maudhui ya Muhtasari	viii
3.1 Umahiri Mkuu	viii
3.2 Umahiri Mahsusni	ix
3.3 Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi	ix
3.4 Vigezo vya Upimaji	ix
3.5 Viwango vya Utendaji	ix
3.6 Idadi ya Vipindi	ix
DARASA LA III	1
DARASA LA IV	9
DARASA LA V	19
DARASA LA VI	28

DIBAJI

Taifa letu limekuwa likifanya mabadiliko katika sekta ya elimu kwa lengo la kuhakikisha kwamba elimu hiyo inaleta mabadiliko katika maisha ya wananchi wake. Mabadiliko makubwa yanayofanyika hivi sasa ni pamoja na kuboresha Elimumsingi. Katika muhtadha huo huo, Wizara ya Elimu, Sayansi, Teknolojia na Ufundi imeboresha mchakato wa kufundisha na kujifunza somo la Maarifa ya jamii kwa kuandaa muhtasari wake.

Muhtasari huu unakidhi mahitaji ya Sera ya Elimu na Mafunzo ya mwaka 2014. Jambo la msingi katika muhtasari huu ni msisitizo wa kufundisha na kujifunza kunakojenga umahiri kwa mwanafunzi ili aweze kumudu maisha katika mazingira yake. Serikali inategemea Muhtasari huu ujenge umahiri wa kutambua misingi ya uzalendo katika jamii yetu, kubaini mabadiliko mbalimbali yanayotokea katika mazingira, kufuata kanuni za kiuchumi katika shughuli mbalimbali na kutambua matukio mbalimbali katika jamii na mahali pengine ulimwenguni.

Ninachukua nafasi hii kuwahimiza wadau wote wa elimu ambao ni pamoja na walimu, walimu wakuu, maafisa elimu kata, wilaya na mkoa, wathibiti ubora wa elimu na sekta binafsi kutumia muhtasari huu katika kutekeleza wajibu wao. Wizara ya Elimu, Sayansi, Teknolojia na Ufundi inaendelea kupokea maoni ya kuboresha muhtasari huu kutoka kwa wadau wote. Maoni yote yapelekwe kwa Mkurugenzi Mkuu Taasisi ya Elimu Tanzania. Na mwisho napenda kuwashukuru washiriki wote kutoka taasisi, asasi na makundi mbalimbali ambao wamewezesha kazi hii kukamilika kwa ufanisi.

Kamishna wa Elimu

Wizara ya Elimu, Sayansi, Teknolojia na Ufundi

1.0 Utangulizi

Muhtasari huu wa somo la Maarifa ya jamii umeandaliwa kutokana na mtaala wa elimumsingi darasa la III-VI wa mwaka 2016. Muundo wa sasa wa somo la maarifa ya jamii ulianza mwaka 1993 hadi sasa. Somo hili linalenga kumjengea mwanafunzi maarifa, stadi na mwelekeo utakaomwezesha kukabiliana na mazingira yanayomzunguka katika maisha ya kila siku.

Sababu za kufundisha somo hili ni pamoja na kuwaandaa wanafunzi kuwa raia bora wa kesho kwa kuwasaidia kuelewa vema muingiliano wa jamii za Tanzania na dunia wanamoishi, kuwajengea misingi ya kujitegemea na kujiendeleza katika maisha. Somo hili pia linasisitiza ubunifu katika kutambua fursa zilizopo katika mazingira yake na kuzitumia.

Mabadiliko yaliyojitokeza katika ufundishaji na ujifunzaji wa somo hili ni pamoja kufundisha stadi za Historia na Jiografia kwa ujumla wake badala ya ufundishaji wa kimasomo kama ilivyokuwa hapo awali. Ufundishaji wa kimasomo ulisababisha wanafunzi kupata maudhui kwa vipande vipande hivyo kushindwa kujenga umahiri uliotarajiwa. Muhtasari huu umegawanywa katika sehemu kuu tatu ambazo ni utangulizi, maelezo ya jumla ya mtaala na maudhui ya muhtasari.

2.0 Maelezo ya Jumla ya Mtaala

Maelezo ya jumla kuhusu mtaala yanajumuisha malengo ya Elimumsingi darasa la III- VI, umahiri wa elimu, malengo ya somo, umahiri wa somo, kufundisha na kujifunza somo la Maarifa ya Jamii na upimaji wa somo.

2.1 Malengo ya Elimumsingi Darasa la III-VI

Elimumsingi Darasa la III-VI ina madhumuni ya kuwapatia walengwa maarifa, stadi na mielekeo inayohitajika kwa maendeleo ya watanania. Yafuatayo ndio malengo makuu ya Elimumsingi Darasa la III-VI

- a) Kumwezesha mwanafunzi kukuza stadi za kusoma, kuandika, kuhesabu na kuwasiliana.
- b) Kumwezesha mwanafunzi kuifahamu, kuitumia na Kuithamini lugha ya Kiswahili.
- c) Kumwezesha mwanafunzi kufahamu misingi ya utawala wa sheria.
- d) Kumwezesha mwanafunzi kuthamini utamaduni wa wa kitanania na wa jamii nyingine.
- e) Kukuza uwezo wa mwanafunzi kufikiri, kubuni, na kutatua matatizo.

- f) Kumwezesha mwanafunzi kutambua umuhimu wa maadili, uadilifu na uwajibikaji kama misingi ya raia mwema.
- g) Kumwezesha mwanafunzi kushiriki katika shughuli ya michezo na sanaa pamoja na kuthamini kazi za kisanii.
- h) Kumwezesha mwanafunzi kubaini na kukuza vipaji na vipawa vyake .
- i) Kumwezesha kila mwanafunzi kuthamini na kupenda kufanya kazi.
- j) Kumwezesha mwanafunzi kutambua, kuthamini na kutumia teknolojia na ufundi.
- k) Kumwanda mwanafunzi kwa ngazi nyingine ya elimu pamoja na kujifunza kusiko na kikomo.

2.2 Umahiri wa Elimumsingi Darasa la III-VI

Umahiri wa Elimumsingi umejikita katika kumwanda mwanafunzi wa Darasa la III hadi la VI kuwa na uwezo wa:

- a) Kuwasiliana kwa ufasaha kwa lugha ya Kiswahili na kiingereza kwa kuzungumza na kuandika
- b) Kusoma kwa kujiamini na ufahamu maandishi sahili
- c) Kutumia dhana na kanuni za kihisabati katika maisha ya kila siku
- d) Kutumia stadi za kisayansi, kiteknolojia na ufundi katika maisha halisi ya kila siku
- e) Kuthamini utamaduni wake na wa jamii nyingine
- f) Kujali tofauti za kiimani na kiitikadi katika jamii
- g) Kushiriki katika michezo na shughuli za kisanii
- h) Kujiheshimu na kuheshimu wengine
- i) Kutenda matendo ya kizalendo
- j) Kushiriki katika kazi mbalimbali zinazoendana na umri wake
- k) Kushiriki katika shughuli zinazokuza uwezo wake wa kufikiri kimantiki na kiyakinifu
- l) Kushirikiana na wengine kwa kufanya matendo yanayokubalika katika jamii

2.3 Malengo ya Somo la Maarifa ya Jamii

Somo la Maarifa ya jamii linamuandaa mwanafunzi atakayeweza;

- a) Kuthamini na kulinda mazingira na rasilimali za Taifa;
- b) Kuthamini uhusiano wa watu na mazingira katika jamii;
- c) Kutambua na kutumia fursa zilizopo katika mazingira yake;
- d) Kutambua asili ya jamii za Taifa letu.

2.4 Umahiri wa Somo la Maarifa ya Jamii

Umahiri utakaojengwa na mwanafunzi katika somo la Maarifa ya Jamii

Umahiri Mkuu	Umahiri Mahususi
1. Kutambua matukio yanayotokea katika mazingira yanayomzunguka	1.1 Kutunza mazingira ya jamii inayomzunguka 1.2 Kutunza kumbukumbu za matukio ya kihistoria 1.3 Kutumia Elimu ya hali ya hewa katika shughuli za kila siku
2. Kutambua misingi ya uzalendo katika jamii	2.1 Kudumisha utamaduni wa mtanzania 2.2 Kujenga uhusiano mwema kwa jamii inayomzunguka 2.3 Kuthamini mashujaa wetu katika jamii
3. Kubaini mabadiliko yanayotokea katika mazingira	3.1 Kusoma na kutumia ramani katika mazingira 3.2 Kufahamu mfumo wa jua katika mazingira yanayomzunguka
4. Kufuata kanuni za kiuchumi katika shughuli za uzalishaji mali	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi 4.2 Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika jamii 4.3 Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli za kijamii

2.5 Kufundisha na Kujifunza somo la Maarifa ya Jamii

Kufundisha na kujifunza somo hili la maarifa ya jamii kutaongozwa na ujenzi wa umahiri kwa kutumia mbinu shirikishi. Mbinu shirikishi hizi zitamfanya mwanafunzi kuwa kitovu cha ujifunzaji na mwalimu akibaki kuwa mwezesaji. Aidha, ufundishaji na ujifunzaji wa maudhui yanayolenga kumjulisha mwanafunzi matukio ya kale ya kihistoria utafanywa kwa utaratibu wa kutumia historia ya “usasa” ili kumjulisha ya “ukale”. Hii ni tofauti na hapo awali ambapo walimu wengi walikuwa wakifundisha matukio ya kihistoria kwa kutumia historia ya kale kujua ya sasa. Hii itamsaidia mwanafunzi kuhusianisha mambo yanayotokea kwa sasa na yale yaliyowahi kutokea hapo kale.

2.6 Upimaji wa Ujifunzaji

Upimaji wa somo la maarifa ya jamii utalenga kupima uwezo wa mwanafunzi katika kutenda na kushiriki shughuli mbalimbali, kubuni na kuunda vitu mbalimbali kulingana na uwezo wake pamoja na umri. Ili kufanikisha upimaji huu mwalimu anashauriwa kutumia zana za upimaji zinazolenga kuonyesha ujifunzaji wa kina; mkoba wa kazi, majaribio rahisi, hojaji kwa wanafunzi, vikundi vya majadiliano, kazi mradi, wasilisho darasani, mitihani ya muhula pamoja na fomu ya ufuatiliaji.

3.0 Maudhui ya Muhtasari

Maudhui ya muhtasari yamepangwa kwa kila darasa yakihusisha umahiri mkuu, umahiri mahususi, shughuli za kutendwa wanafunzi, vigezo vya upimaji, upimaji wa viwango vya utendaji na idadi ya vipindi kwa kila umahiri mahususi.

3.1 Umahiri Mkuu

Umahiri mkuu ni uwezo wa kutenda jambo kwa usahihi na kwa ufanisi unaokusudiwa kufikiwa na mwanafunzi baada ya kujifunza kwa muda fulani. Umahiri mkuu hujengwa na umahiri mahususi kadhaa atakazozijenga mwanafunzi kwa kutenda shughuli mbalimbali.

3.2 Umahiri Mahususi

Ni uwezo unaojengwa na mwanafunzi katika kutenda shughuli mbalimbali kwa muda maalumu.

3.3 Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi

Ni vitendo ambavyo mwanafunzi anapaswa kuvifanya ili kufikia umahiri mahususi uliokusudiwa kwa kuzingatia uwezo na umri wake.

3.4 Vigezo vya Upimaji

Ni viwango vya ufanisi wa utendaji wa mwanafunzi ili kufikia umahiri mahususi

3.5 Viwango vya Utendaji

Ni kiasi cha ufikiwaji wa vigezo kwa kila shughuli inayotendwa na mwanafunzi.

3.6 Idadi ya Vipindi

Ni makadirio ya muda utakaotumika katika ufundishaji na ujifunzaji kwa kuzingatia uzito wa umahiri mahususi na shughuli za kutenda mwanafunzi. Makadirio haya ya muda yamewekwa kwa mfumo wa vipindi ambapo kila kipindi ni dakika 40. Idadi ya vipindi kwa somo hili ni vipindi 3 kwa wiki. Hata hivyo, mapendekezo haya ya idadi ya vipindi yanaweza kubadilika kulingana na mazingira ya ufundishaji na ujifunzaji.

DARASA LA III

Umahiri utakaojengwa na mwanafunzi katika Darasa la Tatu

Umahiri Mkuu	Umahiri Mahususi
1. Kutambua matukio yanayotokea katika mazingira yanayomzunguka.	1.1 Kutunza mazingira ya jamii inayomzunguka. 1.2 Kutumia Elimu ya hali ya hewa katika shughuli za kila siku.
2. Kutambua misingi ya uzalendo katika jamii.	2.1 Kudumisha utamaduni wa mtanzania. 2.2 Kujenga uhusiano mwema kwa jamii inayomzunguka. 2.3 Kuthamini mashujaa wetu katika jamii.
3. Kubaini mabadiliko yanayotokea katika mazingira.	3.1 Kusoma na kutumia ramani katika mazingira. 3.2 Kufahamu mfumo wa jua katika mazingira yanayomzunguka.
4. Kufuata kanuni za kiuchumi katika shughuli za uzalishaji mali.	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi. 4.2 Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika jamii. 4.3 Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli za kijamii.

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
1.0 Kutambua matukio yanayotokea katika mazingira yanayo mzunguka.	1.1 Kutunza mazingira ya jamii inayomzunguka.	a) Kuchambua vitu vinavyounda mazingira ya shule.	Kuchambua vitu vinavyounda mazingira ya shule kwa usahihi.	Anataja vitu vinavyounda mazingira ya shule.	Anataja na kuelezea vitu vinavyounda mazingira ya shule.	Anachambua vitu vinavyounda mazingira ya shule kwa usahihi.	Anachambua na kujaribu kuelezea faida za kila kitu kinachounda mazingira ya shule.	32
		b) Kusafisha darasa.	Kusafisha darasa kwa usahihi.	Anafagia darasa.	Anafagia darasa na kufuta vumbi.	Anasafisha darasa kwa usahihi.	Anasafisha darasa na kujaribu kufagia mazingira ya nje ya darasa.	
		c) Kusafisha mazingira ya eneo la shule.	Kusafisha mazingira ya shule kwa usahihi.	Anafagia mazingira ya shule.	Anafagia na kukusanya taka mazingira ya shule.	Anasafisha mazingira ya shule kwa usahihi.	Anasafisha mazingira ya shule na kuchoma taka laini.	
		d) Kuchambua faida za mazingira safi.	Kuchambua faida za mazingira safi kwa usahihi.	Anataja faida za mazingira safi kwa makosa machache.	Anataja na kuelezea faida za mazingira safi.	Anachambua faida za mazingira safi kwa usahihi.	Anachambua faida za mazingira safi na kupendekeza njia za kuyatunza.	

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
		e) Kuelezea hatua za kupanda nyasi, miti na maua katika mazingira.	Kuelezea hatua za kupanda nyasi, miti na maua katika mazingira kwa usahihi.	Anataja hatua za kupanda nyasi, miti na maua katika mazingira.	Anaelezea hatua za kupanda nyasi, miti na maua katika mazingira kwa makosa machache.	Anaelezea hatua za kupanda nyasi, miti na maua katika mazingira kwa usahihi.	Anaelezea hatua za kupanda nyasi, miti na maua katika mazingira kwa kufuata mtiririko.	32
		f) Kufafanua namna ya kupanda na kutunza maua, miti na nyasi kwenye viunga vya shule.	Kufafanua namna ya kupanda na kutunza maua, miti na nyasi kwenye viunga vya shule kama ilivyotarajiwa.	Anaelezea namna ya kupanda miti na nyasi kwenye viunga vya shule kama ilivyotarajiwa.	Anafafanua namna ya kupanda na kutunza maua, miti na nyasi kwenye viunga vya shule kwa makosa machache.	Anafafanua namna ya kupanda na kutunza maua, miti na nyasi kwenye viunga vya shule kama ilivyotarajiwa.	Anafafanua na kujaribu kuzifafanua hatua za kupanda na kutunza maua, miti na nyasi kwenye viunga vya shule katika mtiririko sahihi.	
	1.2 Kutumia Elimu ya hali ya hewa katika shughuli za kila siku.	a) Kufafanua dhana ya jotoridi.	Kufafanua dhana ya jotoridi kwa usahihi.	Anaelezea maana ya jotoridi.	Anaelezea dhana ya jotoridi kwa makosa machache.	Anafafanua dhana ya jotoridi kwa usahihi.	Anafafanua dhana ya jotoridi na kujaribu kuelezea namna ya kupima jotoridi.	10

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
		b) Kubainisha njia za kujikinga na hali ya hewa ya baridi kali na joto kali katika mazingira ya shule.	Kubainisha njia za kujikinga na hali ya hewa ya baridi kali na joto kali katika mazingira ya shule kwa usahihi.	Anataja njia za kujikinga na hali ya hewa ya baridi kali na joto kali katika mazingira ya shule kwa makosa mengi.	Anataja njia za kujikinga na hali ya hewa ya baridi kali na joto kali katika mazingira ya shule kwa makosa machache.	Anabainisha njia za kujikinga na hali ya hewa ya baridi kali na joto kali katika mazingira ya shuleni kwa usahihi.	Anabainisha na kuelezea kwa kutoa mifano njia za kujikinga na hali ya hewa ya baridi kali na joto kali katika mazingira ya shule.	
2.0 Kutambua misingi ya uzalendo katika jamii.	2.1 Kudumisha utamaduni wa mtanzania.	a) Kuonyesha matendo ya kusalimiana ya makabila ya kitanzania.	Kuonyesha matendo ya kusalimiana ya makabila ya kitanzania kama ilivyotarajiwa.	Haonyeshi tendo lolote la kusalimiana la makabila ya kitanzania.	Anaonyesha Matendo ya kusalimiana ya kabila moja kwa usahihi.	Anaonyesha matendo ya kusalimiana ya makabila ya kitanzania kama ilivyotarajiwa.	Anaonyesha matendo ya kusalimiana ya makabila ya kitanzania na kutamka salamu hizo kwa maneno.	10
		b) Kucheza na kuimba nyimbo za utamaduni zinazo fahamika.	Kucheza na kuimba nyimbo za utamaduni zinazofahamika kwa usahihi.	Anaimba nyimbo za utamaduni zinazofahamika bila kucheza.	Anacheza na kuimba nyimbo za utamaduni zinazofahamika kwa makosa.	Anacheza na kuimba nyimbo za utamaduni zinazofahamika kwa usahihi.	Anacheza na kuimba nyimbo za utamaduni zinazofahamika na kujaribu kutumia vifaa vya kitamaduni.	

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
	2.2 Kujenga uhusiano mwema kwa jamii inayomzu nguka.	a) Kuchambua dhana ya familia.	Kuchambua dhana ya familia kwa usahihi.	Anaelezea maana ya familia.	Anachambua baadhi ya vipengele vya dhana ya familia kwa makosa.	Anachambua dhana ya familia kwa usahihi.	Anachambua dhana ya familia na kuchora mti rahisi wa familia.	10
		b) Kufafanua uhusiano wake na rafiki zake.	Kufafanua uhusiano wake na rafiki zake kwa usahihi.	Anataja uhusiano wake na rafiki zake.	Anataja na kuelezea uhusiano wake na rafiki zake.	Anafafanua uhusiano wake na rafiki zake kwa usahihi.	Anafafanua uhusiano wake na rafiki zake na kutaja faida za uhusiano wao.	
	2.3 Kuthamini mashujaa wetu katika jamii.	a) Kubainisha viongozi wakuu wa Serikali ya Tanzania tangu uhuru.	Kubainisha viongozi wakuu wa Serikali ya Tanzania tangu uhuru kwa usahihi.	Anataja majina tu ya viongozi wakuu wa Serikali ya Tanzania tangu uhuru.	Anataja majina na kuelezea awamu zao za uongozi.	Anabainisha viongozi wakuu wa Serikali ya Tanzania tangu huru kwa usahihi.	Anabainisha viongozi wakuu wa Serikali ya Tanzania tangu huru na kuchora picha zao.	10
		b) Kufafanua mchango wa viongozi wakuu wa serikali ya Tanzania tangu uhuru.	Kufafanua mchango wa viongozi wakuu wa serikali ya Tanzania tangu uhuru kwa usahihi.	Anataja mchango wa viongozi wakuu wa serikali ya Tanzania tangu uhuru.	Anataja na kuelezea mchango wa viongozi wakuu wa serikali ya Tanzania tangu uhuru.	Anafafanua mchango wa viongozi wakuu wa serikali ya Tanzania tangu uhuru kwa usahihi.	Anafafanua mchango wa viongozi wakuu wa serikali ya Tanzania tangu uhuru na kujaribu.	

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
							kutofautisha mchango wa kila awamu ya uongozi.	
3.0 Kubaini mabadiliko yanayotokea katika mazingira.	3.1 Kusoma na kutumia ramani katika mazingira.	a) Kubainisha vitu halisi vilivyomo darasani.	Kubainisha vitu halisi vilivyomo darasani kwa usahihi.	Anabainisha vitu halisi vilivyomo darasani kwa makosa mengi.	Anabainisha baadhi ya vitu halisi vilivyomo darasani kwa makosa machache.	Anabainisha vitu halisi vilivyomo darasani kwa usahihi.	Anabainisha vitu halisi vilivyomo darasani na kujaribu kuchora picha za baadhi ya vitu hivyo.	10
		b) Kuchora ramani za vitu mbali mbali shuleni.	Kuchora ramani za vitu mbalimbali shuleni kwa usahihi.	Anachora picha za vitu mbalimbali shuleni kwa makosa mengi.	Anachora ramani za vitu mbalimbali shuleni kwa makosa machache.	Anachora ramani za vitu mbalimbali shuleni kwa usahihi.	Anachora ramani za vitu mbalimbali shuleni na kuandika jina la kila kimoja.	
	3.2 Kufahamu mfumo wa jua katika mazingira yanayomzu nguka.	a) Kufafanua vitu vinavyounda mfumo wa jua.	Kufafanua vitu vinavyounda mfumo wa jua kwa usahihi.	Anaorodhesha vitu vinavyounda mfumo wa jua.	Anafafanua vitu vinavyounda mfumo wa jua kwa makosa machache.	Anafafanua vitu vinavyounda mfumo wa jua kwa usahihi.	Anafafanua vitu vinavyounda mfumo wa jua na kuchora baadhi ya vitu hivyo.	5

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
4.0 Kufuata kanuni za kiuchumi katika uzalishaji mali.	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi.	a) Kuelezea rasilimali zinazo milikiwa na familia.	Kuelezea rasilimali zinazomilikiwa na familia kwa usahihi.	Anataja rasilimali zinazo milikiwa na familia kwa usahihi.	Anataja na kuelezea rasilimali zinazo milikiwa na familia kwa makosa machache.	Anaelezea rasilimali zinazomilikiwa na familia kwa usahihi.	Anaelezea rasilimali zinazomilikiwa na familia na kutaja baadhi faida zake.	10
		b) Kuainisha rasilimali zinazo milikiwa na shule.	Kuainisha rasilimali zinazo milikiwa na shule kwa usahihi.	Hakuweza kuainisha rasilimali zinazo milikiwa na shule.	Anaainisha rasilimali zinazo milikiwa na shule kwa makosa machache.	Anaainisha rasilimali zinazomilikiwa na shule kwa usahihi.	Anaainisha rasilimali zinazo milikiwa na shule na kuelezea baadhi ya faida zake.	
	4.2 Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika jamii.	a) Kuchambua uzalishaji mali katika familia.	Kuchambua uzalishaji mali katika familia kwa usahihi.	Anataja uzalishaji mali katika familia.	Anataja na kuelezea uzalishaji mali katika familia.	Anachambua uzalishaji mali katika familia kwa usahihi.	Anachambua uzalishaji mali katika familia na kuelezea umuhimu wa uzalishaji mali huo.	10

Umahiri Mkuu	Umahiri Mahususi	Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi	Vigezo vya Upimaji	Upimaji wa Viwango vya Utendaji				Idadi ya Vipindi
				Utendaji hafifu wa Mwanafunzi	Utendaji wastani wa mwanafunzi	Utendaji mzuri wa mwanafunzi	Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi	
		b) Kutathimini wajibu wa kila familia katika shughuli za uzalishaji mali.	Kutathimini wajibu wa kila familia katika shughuli za uzalishaji mali kwa usahihi.	Anaelezea wajibu wa kila familia katika shughuli za uzalishaji mali.	Anaelezea na kuchambua wajibu wa kila familia katika shughuli za uzalishaji mali.	Anatathimini wajibu wa kila familia katika shughuli za uzalishaji mali kwa usahihi.	Anatathimini wajibu wa kila familia katika shughuli za uzalishaji mali na kujaribu kutofautisha wajibu wa kila mwanafamilia katika shughuli za uzalishaji mali.	10
	4.3 Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli	a) Kutathimini shughuli za kiuchumi katika jamii inayomzunguka mfano sehemu zenye rutuba na mvua.	Kutathimini shughuli za kiuchumi katika jamii inayomzunguka kwa usahihi.	Anataja tu shughuli za kiuchumi katika jamii inayomzunguka.	Anataja na kuelezea shughuli za kiuchumi katika jamii inayomzunguka.	Anatathimini shughuli za kiuchumi katika jamii inayomzunguka kwa usahihi.	Anatathimini shughuli za kiuchumi katika jamii inayomzunguka na kutaja maeneo zinapoweza kufanyika.	10
		b) Kuchambua umuhimu wa shughuli za kiuchumi katika jamii husika.	Kuchambua umuhimu wa shughuli za kiuchumi katika jamii husika kwa usahihi.	Anaelezea umuhimu wa shughuli za kiuchumi katika jamii husika kwa makosa mengi.	Anachambua umuhimu wa shughuli za kiuchumi katika jamii husika kwa makosa machache.	Anachambua umuhimu wa shughuli za kiuchumi katika jamii husika kwa usahihi.	Anachambua umuhimu wa shughuli za kiuchumi katika jamii husika na kujaribu kuelezea umuhimu wa shughuli za kiuchumi kwa taifa.	

DARASA LA IV

Umahiri utakaojengwa na mwanafunzi katika Darasa la Nne

Umahiri Mkuu	Umahiri Mahususi
1. Kutambua matukio yanayotokea katika mazingira yanayomzunguka.	1.1 Kutunza mazingira ya jamii inayomzunguka. 1.2 Kutunza kumbukumbu za matukio ya kihistoria. 1.3 Kutumia Elimu ya hali ya hewa katika shughuli za kila siku.
2. Kutambua misingi ya uzalendo katika jamii.	2.1 Kudumisha utamaduni wa mtanzania. 2.2 Kujenga uhusiano mwema kwa jamii inayomzunguka. 2.3 Kuthamini mashujaa wetu katika jamii.
3. Kubaini mabadiliko yanayotokea katika mazingira.	3.1 Kusoma na kutumia ramani katika mazingira. 3.2 Kufahamu mfumo wajuu katika mazingira yanayomzunguka.
4. Kufuata kanuni za kiuchumi katika shughuli za uzalishaji mali.	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi. 4.2 Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika jamii. 4.3 Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli za kijamii.

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
1.0 Kutambua matukio katika mazingira yanayo mzunguka.	1.1 Kutunza mazingira ya jamii inayo mzunguka.	a) Kubainisha vitendo vinavyo changia uharibifu wa mazingira ya kijiji/mtaa.	Kubainisha vitendo vinavyochangia uharibifu wa mazingira ya kijiji/mtaa kwa usahihi.	Anataja baadhi ya vitendo vinavyo changia uharibifu wa mazingira ya kijiji/mtaa.	Anabainisha vitendo vinavyo changia uharibifu wa mazingira ya kijiji/mtaa kwa makosa machache.	Anabainisha vitendo vinavyochangia uharibifu wa mazingira ya kijiji/mtaa kwa usahihi.	Anabainisha na kujaribu kuvipanga kulingana na chanzo vitendo vinavyochangia uharibifu wa mazingira ya kijiji/mtaa.	10
		b) Kufafanua shughuli za utunzaji wa mazingira ya kijiji/mtaa.	Kufafanua shughuli za utunzaji wa mazingira ya kijiji/mtaa kwa usahihi.	Anataja shughuli za utunzaji wa mazingira ya kijiji/mtaa.	Anataja na kuelezea shughuli za utunzaji wa mazingira ya kijiji/mtaa.	Anafafanua utunzaji wa mazingira ya kijiji/mtaa kwa usahihi.	Anafafanua na kujaribu kuainisha majukumu ya kila muhusika katika shughuli za kutunza mazingira ya kijiji /mtaa.	
	1.2 Kutunza kumbu kumbu za matukio ya kihistoria.	a) Kubainisha matukio katika Jamii.	Kubainisha matukio yaliyotokea katika Jamii kwa usahihi.	Anataja matukio yaliyotokea katika jamii.	Anabainisha matukio yaliyotokea katika jamii kwa makosa machache.	Anabainisha matukio yaliyotokea katika jamii kwa usahihi.	Anabainisha matukio yaliyotokea katika jamii na kujaribu kuandika hadithi ya matukio hayo.	8

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
		b) Kuchambua njia za kutunza taarifa za kumbukumbu za matukio ya kihistoria.	Kuchambua njia zinazotumika kutunza kumbukumbu za matukio ya kihistoria kwa usahihi.	Anataja njia anazotumia kutunza taarifa za kumbukumbu za matukio ya kihistoria.	Anataja na kuelezea njia za kutunza taarifa za kumbu za matukio ya kihistoria.	Anachambua njia zinazo tumika kutunza kumbukumbu za matukio ya kihistoria kwa usahihi.	Anabainisha na kujaribu kuonyesha kwa vitendo namna ya kutunza taarifa za kumbukumbu za matukio ya kihistoria.	
	1.3 Kutumia Elimu ya hali ya hewa katika shughuli za kila siku.	a) Kufafanua dhana ya hali ya hewa.	Kufafanua dhana ya hali ya hewa kwa usahihi.	Anaelezea maana ya hali ya hewa.	Anaorodhesha na kuelezea vipengele vya hali ya hewa.	Anafafanua dhana ya hali ya hewa kwa usahihi.	Anafafanua dhana ya hali ya hewa na kujaribu kuelezea namna ya kupima kila kipengele cha hali ya hewa.	8
		b) Kubainisha mabadiliko ya hali ya hewa ya mvua.	Kubainisha mabadiliko ya hali ya hewa ya mvua kwa usahihi.	Anabainisha mabadiliko ya hali ya hewa ya mvua kwa makosa mengi.	Anabainisha mabadiliko ya hali ya hewa ya mvua kwa makosa machache.	Anabainisha mabadiliko ya hali ya hewa ya mvua kwa usahihi.	Anabainisha mabadiliko ya hali ya hewa ya mvua na kutathmini sehemu sahihi za kujikinga na mvua.	

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
2.0 Kutambua misingi ya uzalendo katika jamii.	2.1 Kudumisha utamaduni wa mtanzania.	a) Kubainisha mambo yanayojenga ushirikiano baina ya watu katika jamii.	Kubainisha mambo yanayojenga ushirikiano baina ya watu katika jamii kwa usahihi.	Anataja mambo yanayojenga ushirikiano baina ya watu katika jamii.	Anaainisha na Kuelezea mambo yanayojenga ushirikiano baina ya watu katika jamii.	Anabainisha mambo yanayojenga ushirikiano baina ya watu katika jamii kwa usahihi.	Anaainisha na kujaribu kuelezea namna ya kudumisha ushirikiano baina ya watu katika jamii.	10
		b) Kutathimini mambo yanayoweza kudumisha ushirikiano baina ya watu katika jamii.	Kutathimini mambo yanayoweza kudumisha ushirikiano baina ya watu katika jamii kwa usahihi.	Anataja mambo yanayoweza kudumisha ushirikiano baina ya watu katika jamii	Anaelezea na kuchambua mambo yanayoweza kudumisha ushirikiano baina ya watu katika jamii kwa usahihi	Anatathimini mambo yanayoweza kudumisha ushirikiano baina ya watu katika jamii kwa usahihi	Anatathimini mambo yanayoweza kudumisha ushirikiano baina ya watu katika jamii na kujaribu kuainisha vitu vinavyoweza kuvunja ushirikiano baina ya watu katika jamii	

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
	2.2 Kujenga uhusiano mwema kwa jamii inayomzunguka.	a) Kufafanua dhana ya uhusiano katika jamii.	Kufafanua dhana ya uhusiano katika jamii kwa usahihi.	Anaelezea maana ya uhusiano katika jamii.	Anafafanua dhana ya uhusiano katika jamii kwa makosa machache.	Anafafanua dhana ya uhusiano katika jamii kwa usahihi.	Anachambua uhusiano katika jamii na kujaribu kueleza faida za uhusiano huo.	18
		b) Kuchambua ukoo wetu.	Kuchambua ukoo wetu kwa usahihi.	Anaelezea maana ya ukoo wetu.	Anachambua ukoo wetu kwa makosa machache.	Anachambua ukoo wetu kwa usahihi.	Anachambua ukoo wetu na kujaribu kutaja majina ya wanaukoo na uhusiano wao.	
		c) Kubainisha jamii za kale za kijima.	Kubainisha jamii za kale za kijima kwa usahihi.	Anataja tabia za jamii za kale za kijima.	Anabainisha jamii za kale za kijima kwa makosa machache.	Anabainisha jamii za kale za kijima kwa usahihi.	Anabainisha na kujaribu kutaja mifano na mahali zilikopatikana jamii za kale za kijima.	
		d) Kuchambua jamii za kale za ukabaila.	Kuchambua jamii za kale za ukabaila kwa usahihi.	Anataja tabia za jamii za kale za ukabaila.	Anachambua jamii za kale za ukabaila kwa makosa machache.	Anachambua jamii za kale za ukabaila kwa usahihi.	Anachambua na kujaribu kutaja mifano na mahali zilikopatikana jamii za kale za kikapaila.	
	2.3 Kuthamini mashujaa wetu katika jamii.	a) Kuainisha mashujaa wetu.	Kuainisha mashujaa wetu kwa usahihi.	Anataja majina ya mashujaa wetu.	Anaainisha mashujaa wetu kwa makosa machache.	Anaainisha mashujaa wetu kwa usahihi.	Anaainisha mashujaa wetu na kujaribu kufafanua sababu za ushujaa wa kila mmoja.	13

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
		b) Kuchambua uvamizi wa Taifa letu uliopo kwa sasa.	Kuchambua uvamizi wa Taifa letu uliopo kwa sasa kwa usahihi.	Anaelezea uvamizi wa Taifa letu uliopo kwa sasa .	Anachambua uvamizi wa Taifa letu uliopo kwa sasa kwa makosa machache.	Anachambua uvamizi wa Taifa letu uliopo kwa sasa kwa usahihi.	Anachambua uvamizi wa Taifa letu uliopo kwa sasa na kujaribu kufafanua hatua zinazochukuliwa kupinga uvamizi huo.	18
		c) Kutathimini mchango wa mashujaa wetu.	Kutathimini mchango wa mashujaa wetu kwa usahihi.	Anataja mchango wa mashujaa wetu.	Anataja na kuelezea mchango wa mashujaa wetu.	Anatathimini mchango wa mashujaa wetu kwa usahihi.	Anatathimini mchango wa mashujaa wetu na kujadili njia za kuwaenzi.	
3.0 Kubaini mabadiliko yanayotokea katika mazingira.	3.1 Kusoma na kutumia ramani katika mazingira.	a) Kuchora ramani ya shule na kuonyesha alama za ramani.	Kuchora ramani ya shule na kuonyesha alama za ramani kwa usahihi.	Anachora ramani ya shule na kuonyesha baadhi ya alama za ramani.	Anachora ramani ya shule na kuonyesha alama za ramani kwa makosa machache.	Anachora ramani ya shule na kuonyesha alama za ramani kwa usahihi.	Anachora ramani ya shule na kuonyesha alama za ramani na kujaribu kuchora pande nne za dunia.	13

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
		b) Kuchora pande kuu nne za dunia.	Kuchora pande kuu nne za dunia kwa usahihi	Anachora pande kuu nne za dunia kwa makosa mengi	Anachora pande kuu nne za dunia kwa makosa machache	Anachora pande kuu nne za dunia kwa usahihi	Anachora pande kuu nne za dunia na kujaribu kutengeneza kifani chake	
		c) Kusoma uelekeo wa vitu katika mazingira kwa kutumia pande kuu nne za dunia.	Kusoma uelekeo wa vitu katika mazingira kwa kutumia pande kuu nne za dunia kwa usahihi	Anasoma uelekeo wa vitu katika mazingira kwa kutumia pande kuu nne za dunia kwa makosa mengi	Anasoma uelekeo wa vitu katika mazingira kwa kutumia pande kuu nne za dunia kwa makosa machache.	Anasoma uelekeo wa vitu katika mazingira kwa kutumia pande kuu nne za dunia kwa usahihi	Anasoma uelekeo wa vitu katika mazingira kwa kutumia pande kuu nne za dunia na kujaribu kuchora pande nane za dunia.	
	3.2 Kufahamu mfumo wa jua katika mazingira yanayomzunguka.	a) Kuchambua mfumo wa jua.	Kuchambua mfumo wa jua kwa usahihi.	Anataja sayari zinazounda mfumo wa jua.	Anachambua mfumo wa jua kwa makosa machache.	Anachambua mfumo wa jua kwa usahihi.	Anachambua mfumo wa jua na kujaribu kuuchora.	10

Umahiri Mkuu	Umahiri Mahususi	Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi	Vigezo vya Upimaji	Upimaji wa Viwango vya Utendaji				Idadi ya Vipindi
				Utendaji hafifu wa Mwanafunzi	Utendaji wastani wa mwanafunzi	Utendaji mzuri wa mwanafunzi	Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi	
		b) Kubainisha mwanga wa asili katika mazingira.	Kubainisha mwanga wa asili katika mazingira kwa usahihi.	Anataja vitu vinavyotoa mwanga wa asili katika mazingira.	Anataja na kuelezea mwanga wa asili katika mazingira.	Anabainisha mwanga wa asili katika mazingira kwa usahihi.	Anabainisha mwanga wa asili katika mazingira na kujaribu kufafanua umuhimu wake.	
4.0 Kufuata kanuni za kiuchumi katika uzalishaji mali.	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi.	a) Kuanisha rasilimali zilizopo katika kijiji/ mtaa na kata.	Kuainisha rasilimali zilizopo katika kijiji/mtaa na kata kwa usahihi.	Anataja rasilimali zilizopo katika kijiji/mtaa na kata.	Anaainisha na kuelezea rasilimali zilizopo katika kijiji/ mtaa na kata.	Anaainisha rasilimali zilizopo katika kijiji/ mtaa na kata kwa usahihi.	Anaainisha rasilimali zilizopo katika kijiji/mtaa na kata na kujaribu kupendekeza namna ya kuzilinda.	13
		b) Kuchambua njia za kutunza na kulinda rasilimali katika kijiji/ mtaa na kata.	Kuchambua njia za kutunza na kulinda rasilimali katika kijiji/mtaa na kata kama ilivyotarajiwa.	Anataja njia za kutunza na kulinda rasilimali katika kijiji/mtaa na kata.	Anataja na kuelezea njia za kutunza na kulinda rasilimali katika kijiji/mtaa na kata.	Anachambua njia za kutunza na kulinda rasilimali katika kijiji/ mtaa na kata kama ilivyotarajiwa.	Anachambua njia za kutunza na kulinda rasilimali katika kijiji/mtaa na kata na kujaribu kutoa taarifa zinazohusu uharibifu wa rasilimali za kijiji/mtaa na kata.	

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
		c) Kutathimini rasilimali zilizopo katika Wilaya yetu.	Kutathimini rasilimali zilizopo katika Wilaya yetu kwa usahihi.	Anataja Rasilimali zilizopo katika Wilaya yetu.	Anataja na kuelezea rasilimali zilizopokatika Wilaya yetu.	Anatathimini rasilimali zilizopo katika Wilaya yetu kwa usahihi.	Anatathimini rasilimali zilizopo katika Wilaya yetu na kujaribu kuzionyesha kwenye ramani ya wilaya.	
	4.2 Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika jamii.	a) Kubainisha shughuli za uzalishaji mali katika kijiji/ mtaa na kata.	Kubainisha shughuli za uzalishaji mali katika kijiji/mtaa na kata kwa usahihi.	Anataja shughuli za uzalishaji mali katika kijiji/mtaa na kata.	Anabainisha shughuli za uzalishaji mali katika kijiji/ mtaa na kata kwa makosa machache.	Anabainisha shughuli za uzalishaji mali katika kijiji/mtaa na kata kwa usahihi.	Anabainisha shughuli za uzalishaji mali katika kijiji/ mtaa na kata na kujaribu kueleza athari zake katika mazingira.	9
		b) Kufafanua vikwazo katika uzalishaji mali.	Kufafanua vikwazo katika uzalishaji mali kwa usahihi.	Anataja vikwazo katika uzalishaji mali.	Anafafanua vikwazo katika uzalishaji mali kwa makosa machache.	Anafafanua vikwazo katika uzalishaji mali kwa usahihi.	Anafafanua vikwazo katika uzalishaji mali na kujaribu kupendekeza njia za kupunguza vikwazo hivyo.	

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
	4.3 Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli za jamii.	a) Kuainisha fursa zilizopo katika mazingira yenye madini, mbuga za wanyama na misitu.	Kuainisha fursa zilizopo katika mazingira kwa usahihi.	Anaainisha fursa zilizopo katika mazingira.	Anaainisha fursa zilizopo katika mazingira kwa makosa machache.	Anaainisha fursa zilizopo katika mazingira kwa usahihi.	Anaainisha fursa zilizopo katika mazingira na kujaribu kuelezea namna ya kuzitumia katika kuzalisha mali.	5

DARASA LA V

Umahiri utakaojengwa na mwanafunzi katika Darasa la Tano

Umahiri Mkuu	Umahiri Mahususi
1. Kutambua matukio yanayotokea katika mazingira yanayomzunguka.	1.1 Kutunza mazingira ya jamii inayomzunguka. 1.2 Kutunza kumbukumbu za matukio ya kihistoria. 1.3 Kutumia Elimu ya hali ya hewa katika shughuli za kila siku.
2. Kutambua misingi ya uzalendo katika jamii.	2.1 Kudumisha utamaduni wa mtanzania. 2.2 Kujenga uhusiano mwema kwa jamii inayomzunguka 2.3 Kuthamini mashujaa wetu katika jamii.
3. Kubaini mabadiliko yanayotokea katika mazingira.	3.1 Kusoma na kutumia ramani katika mazingira. 3.2 Kufahamu mfumo wa jua katika mazingira yanayomzunguka.
4. Kufuata kanuni za kiuchumi katika shughuli za uzalishaji mali.	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi. 4.2 Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika jamii. 4.3 Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli za kijamii.

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
1.0 Kutambua matukio yanayotokea katika mazingira yanayomzunguka.	1.1 Kutunza mazingira ya jamii inayomzunguka.	a) Kutathimini uharibifu wa mazingira.	Kutathimini uharibifu wa mazingira kwa usahihi.	Anaelezea uharibifu wa mazingira kwa makosa mengi.	Anaelezea na kutoa mifano ya uharibifu wa mazingira .	Anatathimini uharibifu wa mazingira kwa usahihi.	Anatathimini uharibifu wa mazingira na kutaja njia za kupunguza uharibifu huo.	10
		b) Kufafanua njia za utunzaji wa vyanzo vya maji.	Kufafanua njia za utunzaji wa vyanzo vya maji kwa usahihi.	Anataja vyanzo vya maji tu.	Anataja na kuelezea njia za utunzaji wa vyanzo vya maji kwa makosa machache.	Anafafanua njia za utunzaji wa vyanzo vya maji kwa usahihi.	Anafafanua njia za utunzaji wa vyanzo vya maji na kujaribu kuelezea athari za kutotunza vyanzo vya maji.	
	1.2 Kutunza kumbukumbu za matukio ya kihistoria.	a) Kuchambua matukio ya kihistoria yaliyowahi kutokea Tanzania.	Kuchambua matukio ya kihistoria yaliyowahi kutokea Tanzania kwa usahihi.	Anataja matukio ya kihistoria yaliyowahi kutokea Tanzania.	Anachambua matukio ya kihistoria yaliyowahi kutokea Tanzania kwa makosa machache.	Anachambua matukio ya kihistoria yaliyowahi kutokea Tanzania kwa usahihi.	Anachambua na kujaribu kuyapanga kulingana na muda wake matukio ya kihistoria yaliyowahi kutokea Tanzania.	8

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
		b) Kufafanua utunzaji wa taarifa za matukio ya kihistoria.	Kufafanua utunzaji wa taarifa za matukio ya kihistoria kwa usahihi.	Anafafanua utunzaji wa taarifa za matukio ya kihistoria kwa makosa mengi.	Anafafanua utunzaji wa taarifa za matukio ya kihistoria kwa makosa machache.	Anafafanua utunzaji wa taarifa za matukio ya kihistoria kwa usahihi.	Amafafanua utunzaji wa taarifa za matukio ya kihistoria kwa kutoa na mifano anuai.	
	1.3 Kutumia Elimu ya hali ya hewa katika shughuli za kila siku.	a) Kufafanua dhana ya upepo.	Kufafanua dhana ya upepo kwa usahihi.	Ameelezea dhana ya upepo kwa makosa mengi.	Anafafanua dhana ya upepo kwa makosa machache.	Anafafanua dhana ya upepo kwa usahihi.	Anafafanua dhana ya upepo na kujaribu kutaja vifaa vya kupimia.	8
		b) Kupima upepo.	Kupima upepo kwa usahihi.	Anaandaa vifaa vya kupimia bila kupima upepo.	Anapima upepo bila kufuata baadhi ya hatua.	Anapima upepo kwa usahihi.	Anapima upepo na kurekodi taarifa zake.	
2.0 Kutambua misingi ya uzalendo katika jamii.	2.1 Kudumisha utamaduni wa mtanzania.	a) Kuainisha vielelezo vya utamaduni.	Kuainisha vielelezo vya utamaduni kwa usahihi.	Anataja vielelezo vya utamaduni bila kuvielezea.	Anaainisha vielelezo vya utamaduni kwa makosa machache.	Anaainisha vielelezo vya utamaduni kwa usahihi.	Anaainisha vielelezo vya utamaduni na kutoa mifano kwa kila kielelezo.	10

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
	2.2 Kujenga uhusiano mwema kwa jamii inayomzu nguka.	a) Kuchambua uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi mwaka 1961.	Kuchambua uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi mwaka 1961 kwa usahihi.	Anataja nchi za ulaya ambazo Tanzania ilijenga uhusiano nazo hadi mwaka 1961.	Anaelezea uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi mwaka 1961 kwa makosa machache.	Anachambua uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi mwaka 1961 kwa usahihi.	Anachambua uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi mwaka 1961 na kujaribu kutathimini mbinu zilizotumika kuanzisha uhusiano huo.	18
		b) Kuchambua mbinu zilizotumika kuanzisha uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi 1961.	Kuchambua mbinu zilizotumika kuanzisha uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi 1961 kwa usahihi.	Anataja mbinu zilizotumika kuanzisha uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi 1961.	Anataja na kuelezea mbinu zilizotumika kuanzisha uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi 1961.	Anachambua mbinu zilizotumika kuanzisha uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi 1961 kwa usahihi.	Anachambua mbinu zilizotumika kuanzisha uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi 1961 na kujaribu kuanzisha madhara ya kila mbinu.	

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
		c) Kufafanua matokeo ya uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi 1961 (kwa upande wa Tanzania).	Kufafanua matokeo ya uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi 1961 (kwa upande wa Tanzania) kwa usahihi.	Anafafanua matokeo ya uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi 1961 (kwa upande wa Tanzania) kwa makosa mengi.	Anafafanua matokeo ya uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi 1961 (kwa upande wa Tanzania) kwa Makosa machache.	Anafafanua matokeo ya uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi 1961 (kwa upande wa Tanzania) kwa usahihi.	Anafafanua na kuyapanga katika nyanja mbalimbali matokeo ya uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Ulaya hadi 1961 (kwa upande wa Tanzania).	18
	2.3 Kuthamini mashujaa wetu katika jamii.	a) Kuainisha uvamizi uliopo sasa katika nchi za Afrika.	Kuainisha uvamizi uliopo sasa katika nchi za Afrika kwa usahihi.	Anaainisha uvamizi uliopo sasa katika nchi za Afrika kwa makosa mengi.	Anaainisha uvamizi uliopo sasa katika nchi za Afrika kwa makosa machache.	Anaainisha uvamizi uliopo sasa katika nchi za Afrika kwa usahihi.	Anaainisha uvamizi uliopo sasa katika nchi za Afrika kwa usahihi kwa kupanga katika nyanja za kiuchumi, kisiasa, kijamii na kitamaduni).	13

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
		b) Kuchambua mashujaa wa Afrika waliopinga uvamizi wa nchi zao.	Kuchambua mashujaa wa Afrika waliopinga uvamizi wa nchi zao kwa usahihi.	Anataja majina ya mashujaa wa Afrika waliopinga uvamizi wa nchi zao.	Anataja na kuelezea mashujaa wa Afrika waliopinga uvamizi wa nchi zao.	Anachambua mashujaa wa Afrika waliopinga uvamizi wa nchi zao kwa usahihi.	Anachambua na kuchora ramani ya nchi za mashujaa wa Afrika waliopinga uvamizi wa nchi zao.	
3.0 Kutambua mabadiliko yanayotokea katika mazingira.	3.1 Kusoma na kutumia ramani katika mazingira.	a) Kutumia pande nane za dunia.	Kutumia pande nane za dunia kwa usahihi.	Anachora pande nane za dunia bila kuzitumia.	Anatumia pande nane za dunia kwa makosa machache.	Anatumia pande nane za dunia kwa usahihi.	Anatumia pande nane za dunia na kutengeneza kifani chake.	13
		b) Kuchora ramani ya kijiji/mtaa na wilaya.	Kuchora ramani ya kijiji/mtaa na wilaya kwa usahihi.	Anachora ramani ya kijiji/mtaa na wilaya kwa makosa mengi.	Anachora ramani ya kijiji/mtaa na wilaya kwa makosa machache.	Anachora ramani ya kijiji/mtaa na wilaya kwa usahihi.	Anachora ramani ya kijiji/mtaa na wilaya na kujaribu kutumia pande nane za dunia kusoma ramani hiyo.	

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
	3.2 Kufahamu mfumo wa jua katika mazingira yanayomzunguka.	a) Kuchambua mfumo wa jua.	Kuchambua mfumo wa jua kwa usahihi	Anachambua mfumo wa jua kwa makosa mengi	Anachambua mfumo wa jua kwa makosa machache	Anachambua mfumo wa jua kwa usahihi	Anachambua mfumo wa jua na kujaribu kuelezea sayari ya dunia	10
		b) Kufafanua mizunguko ya dunia.	Kufafanua mizunguko ya dunia kwa usahihi.	Anafafanua Mzunguko mmoja wa dunia kujizungusha kwenye muhimili wake kwa makosa.	Anafafanua mizunguko ya dunia kwa makosa machache.	Anafafanua mizunguko ya dunia kwa usahihi.	Anafafanua mizunguko ya dunia kwa kuonyesha kwa vitendo mizunguko hiyo.	
		c) Kufafanua dhana ya kupwa na kujaa.	Kufafanua dhana ya kupwa na kujaa kwa usahihi.	Anaeleza maana ya kupwa na kujaa.	Anafafanua dhana ya kupwa na kujaa kwa makosa machache.	Anafafanua dhana ya kupwa na kujaa kwa usahihi.	Anafafanua dhana ya kupwa na kujaa kwa kuchora.	
4.0 Kutumia kanuni za kiuchumi katika shughuli za uzalishaji mali.	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi.	a) Kuainisha rasilimali zilizopo katika mkoa anamoishi.	Kuainisha rasilimali zilizopo katika mkoa anamoishi kwa usahihi.	Hakuweza kuainisha rasilimali zilizopo katika mkoa anamoishi.	Anaainisha rasilimali zilizopo katika mkoa anamoishi kwa makosa machache.	Anaainisha rasilimali zilizopo katika mkoa anamoishi kwa usahihi.	Anaainisha rasilimali zilizopo katika mkoa anaoishi na kuzionyesha katika ramani ya mkoa.	13

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
		b) Kufafanua mikakati ya kulinda rasilimali za mkoa.	Kufafanua mikakati ya kulinda rasilimali za mkoa kwa usahihi.	Anataja mikakati ya kulinda rasilimali za mkoa.	Anafafanua mikakati ya kulinda rasilimali za mkoa kwa makosa machache.	Anafafanua mikakati ya kulinda rasilimali za mkoa kwa usahihi.	Anafafanua mikakati ya kulinda rasilimali za mkoa na kuainisha wahusika katika ulinzi huo.	10
	4.2 Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika jamii.	a) Kutofautisha shughuli za uzalishaji mali zilizokuwepo kabla na baada ya uhuru.	Kutofautisha shughuli za uzalishaji mali zilizokuwepo kabla na baada ya uhuru kwa usahihi.	Anataja shughuli za uzalishaji mali zilizokuwepo baada ya uhuru.	Kutofautisha shughuli za uzalishaji mali zilizokuwepo kabla na baada ya uhuru kwa makosa machache.	Kutofautisha shughuli za uzalishaji mali zilizokuwepo kabla na baada ya uhuru kwa usahihi.	Kutofautisha na kuhusianisha shughuli za uzalishaji mali zilizokuwepo kabla na baada ya uhuru.	9
		b) Kufafanua njia za kuboresha shughuli za uzalishaji mali.	Kufafanua njia za kuboresha shughuli za uzalishaji mali kwa usahihi.	Anafafanua njia za kuboresha shughuli za uzalishaji mali kwa makosa mengi.	Anafafanua njia za kuboresha shughuli za uzalishaji mali kwa makosa machache.	Anafafanua njia za kuboresha shughuli za uzalishaji mali kwa usahihi.	Anafafanua na kupanga kwa umuhimu wa hatua za njia za kuboresha shughuli za uzalishaji mali.	

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
	4.3 Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli za jamii.	a) Kubainisha shughuli za uzalishaji katika maeneo yenye maziwa, bahari, wafugaji, miji na viwanda.	Kubainisha shughuli za uzalishaji katika maeneo yenye maziwa, bahari, wafugaji, miji na viwanda kwa usahihi.	Anabainisha shughuli za uzalishaji katika maeneo yenye maziwa, bahari, wafugaji, miji na viwanda kwa makosa mengi.	Anabainisha shughuli za uzalishaji katika maeneo yenye maziwa bahari, wafugaji, miji na viwanda kwa makosa machache.	Anabainisha shughuli za uzalishaji katika maeneo yenye maziwa, bahari, wafugaji, miji na viwanda kwa usahihi.	Anabainisha shughuli za uzalishaji katika maeneo yenye maziwa, bahari, wafugaji, miji na viwanda na kuchora ramani ya Tanzania kuonesha maeneo hayo.	5

DARASA LA V1

Umahiri utakaojengwa na mwanafunzi katika Darasa la Sita

Umahiri Mkuu	Umahiri Mahususi
1. Kutambua matukio yanayotokea katika mazingira yanayomzunguka.	1.1 Kutunza mazingira ya jamii inayomzunguka. 1.2 Kutunza kumbukumbu za matukio ya kihistoria. 1.3 Kutumia Elimu ya hali ya hewa katika shughuli za kila siku.
2. Kutambua misingi ya uzalendo katika jamii.	2.1 Kudumisha utamaduni wa mtanzania. 2.2 Kujenga uhusiano mwema kwa jamii inayomzunguka. 2.3 Kuthamini mashujaa wetu katika jamii.
3. Kubaini mabadiliko yanayotokea katika mazingira.	3.1 Kusoma na kutumia ramani katika mazingira mbalimbali. 3.2 Kufahamu mfumo wa jua katika mazingira yanayomzunguka.
4. Kufuata kanuni za kiuchumi katika shughuli za uzalishaji mali.	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi. 4.2 Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika maendeleo ya jamii. 4.3 Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli za kijamii.

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
1.0 Kutambua matukio yanayotokea katika mazingira yanayomzunguka.	1.1 Kutunza mazingira ya jamii inayomzunguka.	a) Kuchambua majanga yatoakanayo na uharibifu wa mazingira.	Kuchambua majanga yatoakanayo na uharibifu wa mazingira kwa usahihi.	Anataja majanga yatoakanayo na uharibifu wa mazingira kwa makosa.	Anachambua majanga yatoakanayo na uharibifu wa mazingira kwa makosa machache.	Anachambua majanga yatoakanayo na uharibifu wa mazingira kwa usahihi.	Anachambua na kujaribu kupendekeza baadhi ya vitendo vya kupambana na majanga yatoakanayo na uharibifu wa mazingira.	10
		b) Kutathimini vitendo vya kukabiliana na uharibifu wa mazingira.	Kutathimini vitendo vya kukabiliana na uharibifu wa mazingira kwa usahihi.	Anataja vitendo vya kukabiliana na uharibifu wa mazingira.	Anataja na kuelezea vitendo vya kukabiliana na uharibifu wa mazingira.	Anatathimini vitendo vya kukabiliana na uharibifu wa mazingira kwa usahihi.	Anatathimini kwa kutaja wadau watakaoshiriki vitendo vya kukabiliana na uharibifu wa mazingira.	
	1.2 Kutunza kumbukumbu za matukio ya kihistoria.	a) Kupanga matukio kwa kufuata mtiririko wa wakati (mf. Usasa kwenda ukale).	Kupanga matukio kwa kufuata mtiririko wa wakati (mf. Usasa kwenda ukale) kwa usahihi.	Anataja matukio bila kufuata mtiririko wa wakati (mf. Usasa kwenda ukale).	Anapanga matukio kwa kufuata mtiririko wa wakati (mf. Usasa kwenda ukale) kwa makosa machache.	Anapanga matukio kwa kufuata mtiririko wa wakati (mf. Usasa kwenda ukale) kwa usahihi.	Anapanga na kuyasimulia matukio kwa kufuata mtiririko wa wakati (mf. Usasa kwenda ukale) kwa usahihi.	14

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
		b) Kuwasilisha taarifa za matukio ya kihistoria.	Kuwasilisha taarifa za matukio ya kihistoria kwa usahihi.	Anawasilisha taarifa za baadhi ya matukio ya kihistoria kwa makosa mengi.	Anawasilisha taarifa za matukio ya kihistoria kwa makosa machache.	Anawasilisha taarifa za matukio ya kihistoria kwa usahihi.	Anawasilisha kwa kuzipanga kwa wakati taarifa za matukio ya kihistoria.	
		c) Kuchambua njia za kutunza taarifa za matukio ya kihistoria.	Kuchambua njia za kutunza taarifa za matukio ya kihistoria kwa usahihi.	Anataja njia chache za kutunza taarifa za matukio ya kihistoria.	Anataja na kuelezea njia za kutunza taarifa za matukio ya kihistoria.	Anachambua njia za kutunza taarifa za matukio ya kihistoria kwa usahihi.	Anachambua na kujaribu kuzipanga kwa umuhimu njia za kutunza taarifa za matukio ya kihistoria.	
	1.3 Kutumia Elimu ya hali ya hewa katika shughuli za kila siku.	a) Kuainisha vipengele vya hali ya hewa.	Kuainisha vipengele vya hali ya hewa kwa usahihi.	Anataja baadhi ya vipengele vya hali ya hewa.	Anataja vipengele vyote vya hali ya hewa kwa makosa machache.	Anaainisha vipengele vya hali ya hewa kwa usahihi.	Anaainisha na kujaribu kuvielezea vipengele vya hali ya hewa.	12
		b) Kupima vipengele vya hali ya hewa.	Kupima vipengele vya hali ya hewa kwa usahihi	Anataja vifaa vya kupima vipengele vya hali ya hewa.	Anapima baadhi ya vipengele vya hali ya hewa kwa makosa.	Anapima vipengele vya hali ya hewa kwa usahihi.	Anapima na kujaribu kuandika taarifa za vipengele vya hali ya hewa.	

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
		c) Kuchambua majira ya mwaka.	Kuchambua majira ya mwaka kwa usahihi.	Anataja majira ya mwaka.	Anataja na kuelezea majira ya mwaka.	Anachambua majira ya mwaka kwa usahihi.	Anachambua na kujaribu kuelezea mabadiliko ya majira ya mwaka.	
2.0 Kutambua misingi ya uzalendo.	2.1 Kudumisha utamaduni wa mtanzania.	a) Kuchambua utamaduni wa mtanzania.	Kuchambua utamaduni mtanzania kwa usahihi.	Anataja baadhi ya mila na desturi za utamaduni wa mtanzania.	Anataja na kuelezea utamaduni wa mtanzania kwa makosa.	Anachambua utamaduni wa mtanzania kwa usahihi.	Anachambua na kujaribu kutaja baadhi ya mila na desturi zisizokuwa nzuri katika utamaduni wa mtanzania.	10
		b) Kufafanua umuhimu wa utamaduni katika jamii.	Kufafanua umuhimu wa utamaduni katika jamii kwa usahihi.	Anafafanua umuhimu wa utamaduni katika jamii kwa makosa mengi.	Anafafanua umuhimu wa utamaduni katika jamii kwa makosa machache.	Anafafanua umuhimu wa utamaduni katika jamii kwa usahihi.	Anafafanua na kutoa mifano anuai ya umuhimu wa utamaduni katika jamii.	

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
	2.2 Kujenga uhusiano mwema kwa jamii inayomzunguka.	a) Kuchambua uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Afrika.	Kuchambua uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Afrika kwa usahihi.	Anachambua uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Afrika kwa makosa mengi.	Anachambua uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Afrika kwa makosa machache.	Anachambua uhusiano baina ya Tanzania na nchi za Afrika kwa usahihi.	Anachambua na kujaribu kuchora ramani inayoonyesha nchi za Afrika zenye uhusiano na Tanzania.	10
		b) Kufafanua njia za kuimarisha uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine za Afrika.	Kufafanua njia za kuimarisha uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine za Afrika kwa usahihi.	Anataja baadhi ya njia za kuimarisha uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine za Afrika.	Anafafanua njia za kuimarisha uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine za Afrika kwa makosa machache.	Anafafanua njia za kuimarisha uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine za Afrika kwa usahihi.	Anafafanua na kujaribu kupendekeza njia za muda mfupi na mrefu za kuimarisha uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine za Afrika.	
	2.3 Kuthamini mashujaa wetu katika jamii.	a) Kutathimini harakati za ukombozi zilizopo sasa katika jamii zetu (kiuchumi, kisiasa, kijamii,	Kutathimini harakati za ukombozi zilizopo sasa katika jamii zetu kwa usahihi.	Anataja harakati za ukombozi zilizopo sasa katika jamii zetu.	Anataja na kuelezea harakati za ukombozi zilizopo sasa katika jamii zetu.	Anatathimini harakati za ukombozi zilizopo sasa katika jamii zetu kwa usahihi.	Anatathimini harakati za ukombozi zilizopo sasa katika jamii zetu na kuzipanga (kiuchumi, kisiasa, kijamii,	14

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
		na kiutamaduni)					na kiutamaduni)	
		b) Kuchambua mashujaa wa Afrika.	Kuchambua mashujaa wa Afrika kwa usahihi.	Anataja majina tu ya mashujaa wa Afrika.	Anachambua mashujaa wa Afrika kwa makosa machache.	Anachambua mashujaa wa Afrika kwa usahihi.	Anachambua mashujaa wa Afrika na kujaribu kuelezea mchango wao.	
		c) Kutathimini mchango wa mashujaa wa Afrika.	Kutathimini mchango wa mashujaa wa Afrika kwa usahihi.	Anataja mchango kwa baadhi ya mashujaa wa Afrika.	Anatathimini mchango wa mashujaa wa Afrika kwa makosa machache.	Anatathimini mchango wa mashujaa wa Afrika kwa usahihi.	Anajaribu kutathimini mchango wa mashujaa wa Afrika kwa kila nchi husika.	
3.0 Kubaini mabadiliko yanayotokea katika mazingira.	3.1 Kusoma na kutumia ramani katika mazingira.	a) Kuchora na Kusoma ramani ya mkoa anamoishi.	Kuchora na Kusoma ramani ya mkoa anamoishi kwa usahihi.	Anachora na Kusoma ramani ya mkoa anamoishi kwa makosa mengi.	Anachora na Kusoma ramani ya mkoa anamoishi kwa makosa machache.	Anachora na Kusoma ramani ya mkoa anamoishi kwa usahihi.	Anachora na Kusoma ramani ya mkoa anamoishi na kujaribu kuchora ramani ya Tanzania.	10

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
		b) Kuchora na kusoma ramani ya Tanzania.	Kuchora na kusoma ramani ya Tanzania kwa usahihi	Anachora bila kusoma ramani ya Tanzania.	Anachora na kusoma ramani ya Tanzania kwa makosa machache.	Anachora na kusoma ramani ya Tanzania kwa usahihi.	Anachora na kusoma ramani ya Tanzania na kujaribu kuchora ramani ya Afrika Mashariki.	
	3.2 Kufahamu mfumo wa jua katika mazingira yanayomzunguka.	a) Kuchambua dhana ya dunia kulizunguka jua.	Kuchambua dhana ya dunia kulizunguka jua kwa usahihi.	Anachambua dhana ya dunia kulizunguka jua kwa makosa mengi.	Anachambua dhana ya dunia kulizunguka jua kwa makosa machache.	Anachambua dhana ya dunia kulizunguka jua kwa usahihi.	Anachambua dhana ya dunia kulizunguka jua na kujaribu kuonyesha kwa vitendo mzunguko huo.	10
		b) Kufafanua kupatwa kwa mwezi na jua.	Kufafanua kupatwa kwa mwezi na jua kwa usahihi.	Anaelezea kupatwa kwa mwezi na jua kwa makosa mengi.	Anafafanua kupatwa kwa mwezi na jua kwa makosa machache.	Anafafanua kupatwa kwa mwezi na jua kwa usahihi.	Anafafanua na kujaribu kuainisha matokeo ya kupatwa kwa mwezi na jua.	
4.0 Kutumia kanuni za kiuchumi katika shughuli za uzalishaji mali.	4.1 Kuthamini na kulinda rasilimali za nchi.	a) Kuchambua rasilimali zilizopo Tanzania.	Kuchambua rasilimali zilizopo Tanzania kwa usahihi.	Anataja rasilimali zilizopo Tanzania.	Anachambua rasilimali zilizopo Tanzania kwa makosa machache.	Anachambua rasilimali zilizopo Tanzania kwa usahihi.	Anachora na Anachambua rasilimali zilizopo Tanzania na kujaribu kuzionyesha kwenye ramani ya Tanzania.	10

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
		b) Kuelezea njia za kushiriki katika kulinda rasilimali zetu.	Kuelezea njia za kushiriki katika kulinda rasilimali zetu kwa usahihi.	Anaelezea njia za kushiriki katika kulinda rasilimali zetu kwa makosa mengi.	Anaelezea njia za kushiriki katika kulinda rasilimali zetu kwa makosa machache.	Anaelezea njia za kushiriki katika kulinda rasilimali zetu kwa usahihi.	Anaelezea njia za kushiriki katika kulinda rasilimali zetu kwa kuzipanga kulingana na umuhimu wake.	
	4.2 Kutambua shughuli za uzalishaji mali katika jamii.	a) Kutathimini shughuli za uzalishaji mali nchini Tanzania.	Kutathimini shughuli za uzalishaji mali nchini Tanzania kwa usahihi.	Anatathimini shughuli za uzalishaji mali nchini Tanzania kwa makosa mengi.	Anatathimini shughuli za uzalishaji mali nchini Tanzania kwa makosa machache.	Anatathimini shughuli za uzalishaji mali nchini Tanzania kwa usahihi.	Anatathimini shughuli za uzalishaji mali nchini Tanzania na kupendekeza hatua za kuboresha uzalishaji mali.	9
		b) Kuchambua shughuli za uzalishaji mali zinavyochochea uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine.	Kuchambua shughuli za uzalishaji mali zinavyochochea uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine kwa usahihi.	Anachambua shughuli za uzalishaji mali zinavyochochea uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine kwa makosa mengi.	Anachambua shughuli za uzalishaji mali zinavyochochea uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine kwa makosa machache.	Anachambua shughuli za uzalishaji mali zinavyochochea uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine kwa usahihi.	Anachambua na kutofautisha kwa umuhimu wa shughuli za uzalishaji mali zinavyochochea uhusiano baina ya Tanzania na nchi nyingine.	

<i>Umahiri Mkuu</i>	<i>Umahiri Mahususi</i>	<i>Shughuli za Kutendwa na Mwanafunzi</i>	<i>Vigezo vya Upimaji</i>	<i>Upimaji wa Viwango vya Utendaji</i>				<i>Idadi ya Vipindi</i>
				<i>Utendaji hafifu wa Mwanafunzi</i>	<i>Utendaji wastani wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri wa mwanafunzi</i>	<i>Utendaji mzuri sana wa mwanafunzi</i>	
	4.3 Kutumia stadi za ujasiriamali katika shughuli za jamii.	a) Kuelezea dhana ya ujasiriamali.	Kuelezea dhana ya ujasiriamali kwa usahihi.	Anaelezea maana ya ujasiriamali kwa kuchanganya maneno.	Anaelezea dhana ya ujasiriamali kwa kutaja maneno machache muhimu.	Anaelezea dhana ya ujasiriamali kwa usahihi.	Anaelezea dhana ya ujasiriamali na kujaribu kutaja sifa za mjasiriamali.	10
		b) Kufafanua vikwazo katika kutambua fursa zilizopo katika mazingira.	Kufafanua vikwazo katika kutambua fursa zilizopo katika mazingira kwa usahihi.	Anataja vikwazo katika kutambua fursa zilizopo katika mazingira.	Anataja na kuelezea vikwazo katika kutambua fursa zilizopo katika mazingira kwa makosa machache.	Anafafanua vikwazo katika kutambua fursa zilizopo katika mazingira kwa usahihi.	Anafafanua vikwazo katika kutambua fursa zilizopo katika mazingira na kujaribu kupendekeza hatua za kuchukua.	

